

Дејана ВАСИЋ*

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

Београд

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3349-4388>

Харис ДАЈЧ*

Универзитет у Београду

Филозофски факултет

Одељење за историју

Београд

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0446-3830>

Милица КИСИЋ*

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет

Одсек за историју

Нови Сад

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3873-0052>

УГОВОР О ЗАКУПУ ЈЕВРЕЈСКОГ СВРАТИШТА У СОМБОРУ ИЗ 1821. ГОДИНЕ**

Анстракт: Право на закуп Јеврејског свратишта било је једна од привилегија коју су користили становници града Сомбора. Ово право се остваривало на јавној лицитацији и додељивало се ономе ко би понудио највише новца новца за годишњи закуп. Закупац је потписивао уговор с градом у коме су прецизиране обавезе и права обе стране. У прилогу рада дат је као пример уговор који је потписан између града Сомбора и Лазара Розенцвајга за закуп Свратишта, од новембра 1821. године.

* dejana.vasic@f.bg.ac.rs

* haris.dajc@f.bg.ac.rs

* milica.kisic.bozic@ff.uns.ac.rs

** Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (број уговора 451-03-66/2024-03/ 200163).

Сличног су садржаја и други уговори који су сачињени у ову сврху. Право на закуп Свратишта било је узрок многих спорова и трвења међу члановима Јеврејске заједнице у Сомбору. На основу увида у грађу која се односила на активности Јеврејске заједнице Сомбора почетком 19. века, спор у вези са закупом Свратишта било је једно од најзначајнијих и најдужих правних питања у Сомбору у прве две деценије 19. века међу члановима Јеврејске заједнице.

Кључне речи: Сомбор, 19. век, Јеврејска заједница, Јеврејско свратиште, уговор, закуп.

Abstract: The right to lease the Jewish Inn was one of the privileges enjoyed by Sombor residents. This right was realised at a public auction and awarded to whoever offered the highest amount for the annual lease. The tenant signed a contract with the city, specifying the obligations and rights of both parties. The appendix of the paper gives an example of the contract signed between the city of Sombor and Lazar Rosenzvaig to lease the Inn from November 1821. Other contracts drawn up for this purpose have a similar content. The right to lease the Inn was the cause of many disputes and disagreements among the members of the Jewish community in Sombor. Based on an insight into the documents related to the activities of the Jewish community of Sombor in the early 19th century, the dispute regarding the lease of the Inn was one of the most significant and protracted legal issues in Sombor in the first two decades of the 19th century among the members of this community.

Keywords: Sombor, 19th century, Jewish community, Jewish Inn, contract, lease.

Јеврејска заједница у Сомбору први пут се помиње 1735. године.¹ Упркос раном датуму првог помињања Јеврејина *Илије* у Сомбору у тој години, тек након реформи Јосифа II и промена које су се односиле на угарске Јевреје 1783. долази до формирања заједнице у Сомбору.² Јеврејска заједница у Сомбору је крајем 18. и почетком 19. века била скромног броја чланова у односу на друге веће градове као што су Суботица и Осијек, бројала је тек око двестотинак чланова крајем друге деценије 19. века.³ Јевреји Сомбора су се највише бавили трговачким и занатским пословима, али је једно од занимања проиштицало из закупа Јеврејског свратишта. Сомборски Јевреји су такође били и лекари.⁴ Закуп

¹ Milenko Beljanski, *Somborski Jevreji (1735–1970)*, Beograd 1979, 55 и Simeon Guttmann, *A Szombori Zsidok Torenté, Szombor 1928*, 142–143.

² Haris Dajč, Dejana Vasić & Milica Kisić, „Antonius Merkel and Carolus Raissinger: Disputes Regarding the Medical Treatment of Patients in Sombor in 1775”, *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae* XLII/2 (2023) 19–20.

³ Milenko Beljanski, *Somborski Jevreji (1735–1970)*, 56–58.

⁴ Milica Kisić Božić, Dejana Vasin, Haris Dajč & Vladimir Abramović, „Lawrence Hertzeg – record on the attack at the Djakovska vinery”, *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae* XXXVIII (2019) 81–82. и H. Dajč, D. Vasić & M. Kisić, „Antonius Merkel and Carolus Raissinger”, 20–21.

Свратишта је био регулисан законом који је предвиђао да се право на закуп остварује јавном лицитацијом и оно се додељивало ономе ко би понудио највише новца за годишњи закуп и то на период од три године. Свратиште је било намењено свим Јеврејима који су долазили у Сомбор из разних разлога, а првенствено ради обављања трговачких послова.⁵

Због трошкова закупа и одржавања Свратишта, те остваривања личне зараде, купац је настојао да у свакој прилици обезбеди даridoшли Јевреји морају боравити у свратишту, а не у неком другом смештају код чланова породице, пријатеља или других конкурентнијих станодаваца. Тај проблем је био предмет многих спорова међу члановима Јеврејске заједнице. Купац Свратишта Саламон Вајс жалио се октобра 1806. године Магистрату града Сомбора да неки чланови заједнице стране Јевреје који долазе у Сомбор, под маском гостопримства, доводе к себи и примају на стан и храну. То обично чине у тајности, па на тај начин истовремено умањују његову и зараду градске касе. Саламон Вајс је овом приликом тражио да се за овакве преступе уприличи тежа казна, што сугерише да је то и раније било забрањено.⁶ У сваком случају, Магистрат је услишио ову молбу Саламона Вајса, на шта се пожалио Исак Остерајхер наводећи да Вајс није платио целокупну суму закупнине и да једноставно нема довољно погодне и добре услове и удобности да прима Јевреје који долазе у Сомбор, до те мере да су људи бољег имовног стања и они навикнути на бољи начин живота често принуђени да ту бораве у неретко опасним и потпуно неадекватним условима. То се, између осталог, дешава и зато што долази превелик број људи који у том свратишту бораве и не могу им се обезбедити здрави и ваљани услови живљења. Управо из тог разлога створила се потреба да се неким од њих пружи гостопримство у приватним домовима. Остерајхер овај чин правда основним гостољубљем, добрим моралом и природним осећањем и наводи да то припаднике Јеврејске заједнице доводи до тога да чине прекршај и плаћају казне због тога што им се забрањује да буду елементарно гостољубиви и милостиви. Остерајхер је, дакле, да сеridoшлице не би изговарале лошим условима или недостатком капацитета поменутог свратишта, а и да не би били на приватном терету и на штети другима, такође изнео молбу да се, најпре повећа број закупљених места у ту сврху и да се дозволи отварање још два

⁵ Haris Dajč & Dejana Vasić, „The Settlement and Activities of Members of the Hajduska Jewish Family in Sombor. A Contribution to the History of Jewish Community in Sombor”, in: *Migrations from Antiquity to the Present Days/ Prometheus 021: from Agon to Exile*, eds. Snežana Vukadinović, Svetozar Boškov & Aleksandra Smirnov Brkić, Novi Sad 2024, 503–505.

⁶ Историјски архив Сомбор, Магистрат Слободног Краљевског Града Сомбора, 993.1806.

свратишта осим постојећег тако да придобили Јевреји више немају никакав разлог да се жале или буду принуђени да траже приватни смештај.⁷

Не знамо да ли је његова молба за отварање још свратишта услишена, јер је у лицитацији за Свратиште учествовао и Саламон Вајс 17. септембра 1808, када је на лицитацији победио Исак Остерајхер. Он је закупио право на Свратиште за период од три године, од новембра 1808. до новембра 1811. године. У уговору који је потписао са градом Сомбором јасно је, између осталог, наглашено да, осим закупца, сви други станодавци или мештани, чланови Јеврејске заједнице, не смеју да уступају смештај и храну страним Јеврејима који овамо долазе и пролазе било каквим послом, под претњом казне од 12 флорена за сваки појединачан прекршај.⁸ Међутим, ова забрана се и даље кршила и овог пута се Исак Остерајхер жалио на Филипа Хајдушку да је противећи се наведеној уредби на више дана као госте примио на конак, јело и пиће једног Јеврејина из Куле и другог из Тополе и да се то догодило већ у два или три наврата, без обзира на то што је за тај преступ предвиђена новчана казна од 600 флорена, а изјавио је да ће тако чинити и убудуће. Остерајхер се жалио да ће га слични поступци тешко оштетити због плаћања годишњег закупа. Додао је да, упркос прописаној казни од 600 флорена, очигледно је да ће и остали чланови Јеврејске заједнице и убудуће овако поступати, наносећи му тиме велики губитак, те је молио Магистрат да стане на пут даљим оваквим преступима, те да донесе одлуку да Филип Хајдушка буде новчано кажњен за пример, као и да се потруди да врши надзор над овим проблемом и да именује надзорника који би проверавао ову ситуацију у Јеврејској заједници. Оптужени Филип Хајдушка у свом исказу није у потпуности негирао поменуте догађаје, наводећи да се то збило само једном, али је изнео своје неслагање са поменутим прописима о забрани примања страних гостију на конак. Молио је Магистрат града Сомбора да се ова ставка укине и да члановима Јеврејске заједнице буде дозвољено да своје ближње, пријатеље или сиромашне који пристижу у ову градску заједницу или оне Јевреје који су овде само у пролазу, без икакве новчане накнаде, приме на конак и храну. При овој молби се позивао на законе који дозвољавају свакоме да се слободно служи и располаже својом имовином, и на основне принципе грађанског живота, а најзад и на Божје законе, да својим ближњима помогнемо у складу са својим могућностима, те да се за то не узима никакав новац.⁹ Видимо, дакле, да исту ствар коју је Остерајхер замерао Вајсу и жалио се, сада он чини жалећи се на Хајдушку.

⁷ ИАС, МСКГС, 1134.1808.

⁸ ИАС, МСКГС, 1133.1808.

⁹ ИАС, МСКГС, 127.1809.

Изгледа да је Магистрат дозволио отварање још једног свратишта јер је приметно да се у периоду када је закупац био Остерајхер (по уговору до новембра 1811), као закупац Свратишта поново помиње Саламон Вајс, 24. августа 1811. Остерајхер се опет жалио Магистрату на нерешен проблем примања гостију по кућама уместо у Свратишту и наглашавао да је ту привилегију добио на јавној лицитацији и да својом делатношћу доприноси добробити градске касе. Изнео је тежње Јеврејске заједнице да се право на закуп Свратишта пренесе на њу и молио је да му се продужи закуп.¹⁰

На то се истог дана, августа 1811. године, огласило више чланова Јеврејске заједнице наводећи да је истина да је Јеврејско свратиште, или закон о пружању гостопримства страним Јеврејима који долазе у градску заједницу, то јест снабдевања придошлица храном и пићем, до сада било додељивано ономе ко на јавној лицитацији понуди највишу суму. Такође, потврдили су да је лицитација за издавање Свратишта у закуп стално изазивала бројне спорове између закупца и осталих чланова Јеврејске заједнице, и то зато што је закупац неретко оптуживао оне Јевреје који су примали придошле Јевреје и бесплатно им обезбеђивали гостопримство и храну, да му тиме наносе штету. При томе се чланови заједнице жале да им је због монопола над поменутиим Свратиштем забрањено да у госте примају и своје крвне сроднике, ближње, пријатеље, сиротињу и оне у невољи, те да Јеврејима који су у пролазу пружају гостопримство без икакве новчане надокнаде. Жалили су се да им је тиме нарушено и основно право и закон да се слободно служе и располажу сопственом имовином. Позивајући се и на Божји закон да својим ближњима пружимо услуге у складу с могућностима, тражили су да се ослободе ове забране. Уједно су замолили Магистрат да за закуп Јеврејског свратишта, који је блиско повезан са законом о винаријама, одреди фиксну минималну годишњу цену, и то у складу с бројем Јевреја који пролазе кроз град, привремено боравећи, како би поменута привилегија закупа била доступна и њима и њиховим наследницима у надолazeћим временима, и то на такав начин да закуп добије онај ко на јавној лицитацији буде понудио највише новца, наглашавајући да би град на тај начин имао фиксни стални приход од Свратишта.

Саламон Вајс је умолио Магистрат, будући да термин његовог закупа истиче на крају месеца октобра, да му уступи могућност да поново закупи Свратиште по цени од 609 флорена 27. октобра 1811, за исту суму по којој је закупио Остерајхер.

¹⁰ ИАС, МСКГС, 726.1811.

У вези с молбом Јеврејске заједнице, градски фишкал је одговорио да приход од Јеврејског свратишта не може бити само у надлежности Градске управе, већ је под ингеренцијом виших одредаба краљевских градова о привилегијама, те се ова привилегија мора додељивати на основу јавне лицитације, како је то одређено у вишим уредбама о исповедању вере у Коломановој књизи број 1, у глави 47.¹¹

Не знамо да ли је Магистрат услишио Вајсову молбу за продужење закупа, али је извесно да се следећа лицитација одржала крајем октобра 1813. Године, с почетном ценом од 100 флорена. На њој су између осталих учествовали и Саламон Вајс и Давид Холандер, који је понудио највећу суму од 191 флорена, те му је Свратиште издато на наредне три године.¹²

Поново је дошло до сличног проблема као и у претходним случајевима. Холандер је пријавио Вајса да прима Јевреје у свој дом. Вајс се правдао да је не знајући за ову одредбу уговора примио неколицину својих крвних сродника и пријатеља, те им бесплатно обезбедио храну и преноћиште. Том приликом је умолио Магистрат да прихвати његову понуду за закуп свратишта, која неће износити 161 флорен већ 250 флорена или чак и више од тога. Ову молбу, која очигледно није била у складу са Законом о закупу Свратишта, правдао је тиме да ће се у великој мери повећати приходи градске касе. Спомињао је и могућност да се организује нова лицитација на којој ће поменута привилегија бити одузета тренутном закупцу који свакако нуди мању суму, иако је и он сам учествовао на лицитацији на којој је победио Холандер.¹³ Дакле, у периоду када више није био купац, Вајс је радио све оно што је замерео Хајдушки. Примао је госте у кућу, те настојао да се мимо закона одузме право на држању Свратишта Холандеру, иако је и сам лицитирао на истој лицитацији.

Следећи купац Јеврејског свратишта за кога знамо био је Лазар Розенцвајг, чији уговор дајемо у прилогу. Он је закупио свратиште за период од три године, односно од 1. новембра 1821, будући да је дао највишу понуду и обавезао се да у градску касу депонује 51 флорен годишњег закупа.¹⁴ Одмах на почетку мандата доспео је у сукоб са својим сународницима жалећи се на штету коју су му преваром нанели Израел Херцег, Саламон Вајс и Самуел Зоненфолд, тражећи да му се надокнади по одредбама уговора сума коју је сам дао за опремање Свратишта. У супротном је молио да буде ослобођен уговорних обавеза.¹⁵

¹¹ ИАС, МСКГС, 862.1811.

¹² ИАС, МСКГС, 906.1813.

¹³ ИАС, МСКГС, 1044.1813.

¹⁴ ИАС, МСКГС, 1804.1821.

¹⁵ ИАС, МСКГС, 793.1821.

Није у потпуности јасан проблем који је ту настао, али је извесно да је уговор с Розенцвајгом раскинут децембра исте године. Јеврејска заједница је тада молила Магистрат да се ова привилегија под истим условима под којима ју је имао поменути купац сада пренесе на читаву Јеврејску заједницу.¹⁶ Цео случај се толико закомпликовао да на крају ни надлежнима није било јасно ко је носилац права на закуп Свратишта. Градски коморник се у вези с тим обратио Магистрату јануара 1822. године с молбом да се разреши спорна питања закупа, јер је новац требало депоновати у градску касу. Том приликом је навео да Лазар Стајн, члан Јеврејске заједнице и купац Јеврејског свратишта за период 1820–1821. године, није исплатио суму од 208 флорена градској каси и да читава Јеврејска заједница има законску обавезу да исплати ту суму граду. Исто је важило и за Лазара Розенцвајга, који је требало да буде купац по уговору, али је изузет из ове привилегије, а такође и за Саламона Вајса, који је био тадашњи носилац наведене привилегије, али одлуку о томе да је он купац Свратишта Комора још није била ратификовала. Нико од њих није хтео да плати закуп градској каси, па је стога коморник молио Магистрат, како би се избегло да градска каса претрпи толику штету, да у овим компликованим околностима разреши дилему ко је заправо од њих носилац ове привилегије и купац и коме треба тражити новац од закупа.¹⁷ Магистрат је марта 1822. поверио сенатору Мартину Борошу да истражи ко заправо и од када тачно држи привилегију закупа Јеврејског свратишта – Саламон Вајс, Лазар Стајн или читава Јеврејска заједница.¹⁸ На све то, у једном од докумената из маја, односно јуна 1822. године као купац се помињао и Лазар Розенцвајг.¹⁹

Овај проблем се протегао до 1829. године, када се Лазар Стајн жалио да му је градска каса безразложно задржала 208 флорена бечке монете на име закупа Јеврејског свратишта за 1821. годину, те је молио да му поменута сума буде надокнађена.²⁰

Он је у опсежној жалби из марта 1829. године изнео своју верзију догађаја и навео да је Саламон Вајс бројним преварама и разним триковима довео до тога да искључиво он држи привилегију закупа Јеврејског свратишта, а да при томе није плаћао годишњи најам и издејствовао је да му нико не излази као противкандидат на лицитацији, а пишући успут непрекидно жалбе и изазивајући нове потешкоће на

¹⁶ ИАС, МСКГС, 27.1822.

¹⁷ ИАС, МСКГС, 68.1822.

¹⁸ ИАС, МСКГС, 215.1822.

¹⁹ ИАС, МСКГС, 1567.1822.

²⁰ ИАС, МСКГС, 383.1829.

такав начин да за године 1819, 1820. и 1821. постоји огроман број молби и жалби које је посредством градског Магистрата поднео Узвишеној дворској краљевској комори Угарске. Стајн целу збуњујућу ситуацију објашњава тако што је Вајс, након расписивања лицитације за право на закуп Јеврејског свратишта на три године – то јест од 1. новембра 1818. до 8. октобра 1821. године – изашао као победник лицитације и то тако што је понудио највећу суму од 403 флорена бечке валуте. Међутим, одмах затим уложио је жалбу да је та закупнина превелика, тражећи да се она умањи и пошто му жалба није усвојена, покренута је нова лицитација за ово право, те да је он (Стајн) на законит начин понудио највећу суму од 104 флорена за период од пола године и тако постао купац за период до 8. октобра 1821. Пошто се Саламон Вајс поново жалио, нудећи при томе час 150, час 160 бечких флорена, његову молбу је размотрио градски Магистрат и та привилегија, која је Стајну припадала једва три месеца, поново је пренесена на Саламона Вајса, јер је одлучено да је он понудио већу годишњу суму од 150 бечких флорена. Будући да Саламон Вајс није имао имовине, одлучено је да Вајсу јемац буде Вартоломеј Волф. Међутим, ни на томе се није завршило, јер је Саламон Вајс новим жалбама поново нарушио закуп, а службенике Градске касе довео у такву недоумицу да више нису знали коме тачно и колику закупнину треба да наплате за привилегију најма Јеврејског свратишта. Стајн је навео да из свега произлази да је он имао право на закуп Јеврејског свратишта на једва три месеца и да га је само толико користио, а да је испало да треба да плаћа закуп и за период од наредне три године када је то право користио неко сасвим други, и да је стога његов новац који је остао у каси насилно и неправно задржан. Стајн је ове ставове поткрепио бројним документима, али то није било довољно за расветљавање настале ситуације. Нажалост, не знамо како се овај случај завршио, јер јула 1829. године надлежнима још увек није било јасно коме је прецизно током године 1819, 1820. и 1821. припадало право закупа – да ли Вајсу, да ли Стајну или Јеврејској заједници, и колико је тачно износио тај закуп.²¹

Проблеми са закупом Свратишта нису престајали ни када је на лицитацији која је спроведена 1824. победио Давид Холандер. Он је том приликом добио право да страним Јеврејима обезбеђује смештај, храну и вино по уговору потписаном на три године, до 1827.²² Тада су Саламон Вајс и Израел Херцег, чланови Јеврејске заједнице, тражили да

²¹ ИАС, МСКГС, 752.1829.

²² ИАС, МСКГС, 163.1825.

се спроведе нова лицитација за Јеврејску кухињу. Као разлог навели су да је на претходној лицитацији била пријављена само једна особа.²³ Они су тада понудили већу суму за закуп или да се лицитација понови. Ова молба им је била одбијена уз образложење да су имали прилику да учествују на лицитацији и да није у складу са законом да након лицитације нуде већу суму мимо ње. Међутим, закључено је и то да уговор с Давидом Холандером није у потпуности валидан јер је на лицитацији понудио мање од минималне предвиђене суме за закуп, која износи 51 флорен, а он је излицитирао на 21 флорен. Због тога је одлучено да се тај уговор ратификује само на једну годину уместо на три године, како је било предвиђено. Изричито је наглашено да ова одлука нема везе са жалбом Вајса и Херцега, него с тим што није у складу са законом.²⁴

Закуп Свратишта је с временом очигледно постао нерентабилан. Када је наступио тренутак да се уговор о закупу Јеврејског свратишта продужи на наредне три године, купац Игњат Фишер молио је Магистрат да га разреши ове обавезе. У молби је марта 1829. године наведено да хришћани не посећују Јеврејско свратиште, а Јевреји су због своје немаштине у потпуности престали да га посећују, те да то у пракси значи да привилегија Јеврејског свратишта више не доноси никакав приход.²⁵

У прилогу је дата транскрипција и превод уговора који је град Сомбор склопио с Лазаром Розенцвајгом 30. јула 1821. године за закуп Свратишта од 1. новембра исте године. Документ је писан латинским језиком и чува се у Архиву града Сомбора у фонду Магистрат слободног краљевског града Сомбора под сигнатуром 804.1821.

Право на закуп Јеврејског свратишта било је једна од привилегија коју су користили становници града Сомбора. Она је била регулисана законом који је предвиђао да се право на закуп остварује јавном лицитацијом и да се додељује ономе ко понуди највише новца за годишњи закуп. Ово право се закупљивало углавном на период од три године, али је било случајева када је тај период био краћи. Свратиште је било намењено свим Јеврејима који су долазили у Сомбор из разних разлога, а купац је био дужан да им обезбеди смештај и храну у адекватним условима. Купац је потписивао уговор с градом у коме су прецизиране обавезе и права обе стране. Неретко су због права на закуп избијали многи спорови и трвења међу члановима Јеврејске заједнице у Сомбору, јер су закупци замерали својим суграђанима да противно закону примају Јевреје у своје куће на конак и да им тиме одузимају потенцијалну зараду. Кршиоци ове наредбе

²³ ИАС, МСКГС, 49.125.

²⁴ ИАС, МСКГС, 163.1825.

²⁵ ИАС, МСКГС, 301.1829.

правдали су се тиме да за услугу не узимају никакав новац него да је то напосто чин гостољубља и милосрђа уз законом гарантовано право на слободно коришћење приватне својине. Стиче се утисак да њихова тврдња о ненаплаћивању смештаја у њиховим кућама није до краја тачна, јер су исто радили и бивши закупци Свратишта када би изгубили право на ту привилегију. Још један од проблема у вези са закупом Свратишта било је настојање да се након завршене лицитације умањи сума за надокнаду градској каси, као и да се нуђењем веће суме од излицитиране преотме закуп победнику лицитације. Све ово је имало циљ да се што мање плати закуп Свратишта како би зарада била већа.

ТРАНСКРИПЦИЈА

Prudentes ac Circumspecti Domini!

Arendalem Contractum super exarendato Jure Tracterii Judaici ad triennium, inde a 1a 9bris 1821. computandum, cum plurimum offerente Lazaro Rosezveig erga pendendum annuum 51f conv. m. canonem in emolumentum Cassae Civicae stipulatum praesentibus ratificari; Eidemque Civico Magistratui erga remonstrationem suam sub 22a 8bris a.c. idcirco factam in adjacentibus duobus exemplaribus, solita ratificationis formula insignitis pro congruo usu iterum remitti.

Comes Josephus Malath

Ex Consilio Cancellarie H.Aul. Buda die 21a 9bris 1821

Emericus Fridmansziky

Contractus

Inter Liberam ac Regiam Civitatem Zomboriensem ab una partibus vero ab altera Lazarum Rozentzveig Judaum gremialem in merito mox declarando ad altiolem ratificationem Excelasa Camera Regia Hungarico-Aulica initus et celebratus.

1. Pars 1i Ordinis Contrahens Libera quippe at Regia Civitas Zomboriensis Jus Educilli Judaici, una cum adnexo Jure diversorii sic dicti Tracter Parti 2di Ord. Cotrahenti Lazaro Rozenzveig velut plurimum offerenti ad affuturum Triennium idest a 1a 9bris 1821 usque ultimam 8bris 1824 in arendam elocat,

per quod continuale tempus eadem Pars 2di Ordinis Contrahens plenum et exclusivum Jus peregrinantes et commorantes Judaos hospitio excipiendi, vinum illis epocillandi et victu providendi habitura est; et hinc

2. Nemini gremialium Judaorum sub pena 12f toties quoties incurrenda et in medietate arendatori resignanda, alia Cassa Civitatis inferenda licitum erit erga solutionem extraneos Judaos victu aut hospitio excipiendi, aut vinum iisdem subministrandi, assistentia hoc in merito ex parte Civitatis omnimode stipulata.

3. Pars 2di Ord. Contrahens plurimum per se oblatam quinquaginta unius idest 51f con.mon. annuam arendam reccurrente qualibet angaria anticipato ad Cassam Civitatis Cameraticam deponere obligabitur; Casum enim in Contrarium Contrahens Civitas plenum Jus sibi reservat, excuso in instanti via facti ex usu beneficii arendatore Cassam suam absque omni Juris via cui velut et cunctis Juridicis remediis arendator solemniter renunciat, ex omnibus arendatoris ubi ubi reperibilibus et quoquo nomine vocatis bonis mobilibus et immobilibus presentium vigore selective denominandis et licitatione mediante illico distrahendis tam quoad restantem arendam quam et quavis accesoria indemmisandi ipsum vero beneficium Contractuale nova Licitationi exponendi, alteri exarendandi et relate ad defectum ex nova hac exarendatione provitutum Cassam suam plene modalitate mox attacta indemmisandi.

4. Pars 2di ord. Contrahens relaxatum quampiam a Civitate vel altius pretendendi Jus non habebit.

5. Quod si vero Pars 2di ord. Contrahens a premissis Conditionibus recedere vellet, casum in hunc Pars 1i ord. Contrahens Contractuale beneficium ad periculum 2di ord. Contrahentis nova Licitationi ea Lege exponet, ut ad casum emersuri defectus, eventurum pro integro triennio defectum hunc 2di ord. contrahentis tam mobilibus quam immobilibus selective denominandis et licitationaliter illico distrahendis peragenda Cassa Civitatis Cameratica plenariam eatenus indemmisationem procurare possit.

6. In omnibus occurrentis differentiis Contractum Presentem tangentibus Pars secundi Ordinis Contrahens altiori decisioni Excelsa Camera Regia Hungarico-Aulica semet substernit.

Ad qua, et premissa Parti Secundi Ordinis Contrahenti lingua vernacula explanata Partes ab utrinque Contrahentes sponte et benevole accedunt et presentem Contractum uniformi tenore stylisatum in triplici exemplari expediunt. Sigilatum Zomborini die 30a Julii 1821.

N.N. Consul et Senatus Libere Regieque Civitatis Zomboriensis
Lazarus Rozenzveig

.....

Presentem Contractum arendalem Cameraliter ratificari.
Ex Consilio Regio Camere..... Buda die 21 9bris 1821
Augustinus Balasy

Intabulatus in Libera Regiaque Civitate Zombor die 1a Julii 1822. No prot.
Intabulationalis 92.

ПРЕВОД

Цењена и многопоштована господо!

Уговор о закупу у вези са издавањем права на Јеврејско свратиште за период од три године, односно од 1. новембра 1821. године, сачињен са Лазаром Розенцвајгом, који је дао највишу понуду и који је обавезан да у градску касу депонује 51 флорен годишњег закупа, ратификује се овим путем. Њему се издају два примерка овог документа зарад конкретне употребе под датумом 22. октобра текуће године како би га пружио на увид градском Магистрату.

Гроф Јозеф Малат
Из Краљевског дворског савета Угарске дана 21. новембра 1821.
Емерик Фридмански

Уговор

Између Слободног краљевског града Сомбора с једне, и Лазара Розенцвајга, члана Јеврејске заједнице, с друге стране, у складу с већ одређеним правима потврђеним од Узвишене краљевске дворске коморе Угарске, садржаним у следећем:

1. Прва уговорна страна, тј. Слободни краљевски град Сомбор, уз Право јеврејске винарије заједно с Правом коначишта, овако се односе према другој уговорној страни, Лазару Розенцвајгу: као лицитатору који је дао највишу понуду, издаје му се у закуп Свратиште на период од три године, односно од првог дана новембра 1821. до последњег дана октобра 1824, а за време трајања уговора, у складу с њим, друга уговорна страна имаће потпуно и ексклузивно право да пружа гостопримство страним и домаћим Јеврејима, да им точи вино и обезбеђује храну.

2. Нека се нико од других чланова Јеврејске заједнице не усуди да уступа поменути смештај и храну страним Јеврејима, нити да учествује у обезбеђивању вина за њих, под претњом казне од 12 флорена за сваки појединачан прекршај, а то град треба да поштује и подстиче на сваки начин.

3. Друга уговорна страна, лицитатор с највећом понудом, обавезаће се да, кроз порез који се унапред плаћа, депонује у градску касу педесет и један, односно 51 флорен годишњег закупа. У случају непоштовања Уговора, град задржава право да подмири касу на тај начин да му се од покретних или непокретних добара, без икаквог изузетка, намири оно што дугује, без било какве могућности правног лека или жалбе.

4. Према другом члану Обавезујуће уредбе, онај који склапа уговор неће имати право ни на какве олакшице или преиначавања овог уговора, било од градских власти, било од виших инстанци.

5. Уколико пак онај који уговор склопи као друга страна пожели да га раскине, наносећи тако потенцијалну штету првој уговорној страни, по закону се организује нова лицитација, тако да се дотични који прекида уговор обавезује да намири сав губитак за период од три године који би био последица прекида уговора, а градски фискал има право да одабере и одреди његова покретна и непокретна добра, те да их изложи јавној лицитацији, како градска каса ни на који начин не би била оштећена.

6. За сва могућа спорења у вези с овим уговором, а која би покренула друга уговорна страна, надлежна је Узвишена краљевска дворска комора Угарске као виша инстанца.

На све наведено и разумљивим, свакодневним језиком обема странама предочено, обе уговорне стране својом вољом и по сопственој одлуци приступају званичном потписивању овог уговора сачињеног у три идентична примерка. Оверено у Сомбору, дана 30. јула 1821.

Н. Н. Судија и Сенат Слободног краљевског града Сомбора
Лазар Розенцвајг

.....

Поднесени Уговор о закупу ратификован је од Коморе
Из Краљевског дворског савета у Будиму, дана 21. новембра 1821.
Августин Баласи

Укњижено у Слободном краљевском граду Сомбору дана 1. јула 1822.
Број протокола у књигама 92

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LIST OF REFERENCES

Необјављени извори – Unpublished Primary Sources

Историјски архив Сомбор [=ИАС] [Istorijski arhiv Sombor [=IAS]]
Магистрат Слободног Краљевског Града Сомбора [=МСКГС] [Magistrat Slobodnog Kraljevskog Grada Sombora [=MSKGS]]

Литература – Secondary Works

Beljanski, Milenko, *Somborski Jevreji (1735–1970)*, Beograd 1979.
Dajč, Haris, Dejana Vasić & Milica Kisić, „Antonius Merkel and Carolus Raissinger: Disputes Regarding the Medical Treatment of Patients in Sombor in 1775”, *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae* XLII/2 (2023) 19–63.
Dajč, Haris & Dejana Vasić, „The Settlement and Activities of Members of the Hajduska Jewish Family in Sombor. A Contribution to the History of Jewish Community in Sombor”, in: *Migrations from Antiquity to the Present Days/ Prometheus 021: from Agon to Exile*, eds. Snežana Vukadinović, Svetozar Boškov & Aleksandra Smirnov Brkić, Novi Sad 2024, 501–509.
Guttmann, Simeon, *A Szombori Zsidok Törlente*, Szombor 1928.
Kisić Božić, Milica, Dejana Vasin, Haris Dajč & Vladimir Abramović, „Lawrence Hertzeg – record on the attack at the Djakovska vinery”, *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae* XXXVIII (2019) 81–104.

Dejana Vasić, Haris Dajč, Milica Kisić

**CONTRACT ON LEASE OF THE JEWISH INN
IN SOMBOR FROM 1821**

Summary

In the early 19th century, although the Jewish community in Sombor had barely two hundred members, its merchant activities were intensive. For all Jewish merchants coming to Sombor, the Jewish Inn was the key institution where they could stay while working in Sombor. The right to lease the Jewish Inn was one of the privileges enjoyed by Sombor residents. This right was realised at a public auction and awarded to whoever offered the highest amount for the annual lease. The tenant signed a contract with the city, specifying the obligations and rights of both parties. The appendix of the paper gives an example of the contract signed between the city of Sombor and Lazar Rosenzvaig to lease the Inn from November 1821. Other contracts drawn up for this purpose have a similar content. The right to lease the Inn was the cause of many disputes and disagreements among the members of the Jewish community in Sombor. Based on an insight into the documents related to the activities of the Jewish community of Sombor in the early 19th century, the dispute regarding the lease of the Inn was one of the most significant and protracted legal issues in Sombor in the first two decades of the 19th century among the members of this community.

Оригиналан научни рад

Примљен: 2. 4. 2024.

Коначно прихваћен за објављивање: 26. 5. 2024.